

Projekt samopostrežnih malic v letu 2014/15

Letošnji projekt samopostrežnih malic je bil posvečen Franciju Kopitarju, njegovemu življenju in delu. Spominjali so se ga njegovi bližnji, sodelavci, prijatelji, znanci.. Naše vtise smo zbrali v zborniku, ki smo ga izdali ob 50-letnici šole, lepo pa jih ponazarja razmišljanje velikega slovenskega impresionista in enega od ključnih slikarjev Riharda Jakopiča:

Ni treba drugega, kakor da smo enaki

vsemu temu, kar je okrog nas.

In to je končno tudi namen našega življenja.

Sijati bi morali kakor sonce,

divjati kakor nevihte, tišine in

skrivnosti noči bi zalivale jutranje rose,

srca bi cvetela, prevzeta od najvišjih

sladkosti - in ničesar več.

Bili bi ljudje in več ni treba.

Franci nas je spremljal skozi vse šolsko leto, ostal bo naš spremljevalec tudi v prihodnje. Nekaj naših razmišljanj ob letošnjih samopostrežnih malicah...

Likovna umetnost je ustvarjanje podob. Te podobe so med drugim lahko stavbe, ki jim arhitekti z načrti vdahnejo življenje, to so kipi, ki jih oživijo kiparji in so slike, ki nam v spomin priključijo ljudi, delčke iz narave, prizore iz vsakdanjega življenja nekoč in danes. Umetnost nam pripoveduje zgodbe. Pri umetnosti, ki je nastajala v preteklosti, so zgodbe povezane z Biblijo, mitologijo ter ljudmi in so hitro in lahko prepoznavne. Za umetnost 20. in 21.st. pa pogosto velja, da mora gledalec poznati ozadje, če želi razumeti umetnikovo sporočilo.

Veliki mojstri modernega slikarstva, Picasso, Dalí, van Gogh, Cézanne, Kandisky, Matisse, Chagall in drugi nas silijo k razmišljanju, včasih presenetijo, drugič šokirajo, vsekakor pa nas ne smejo pustiti hladne. Njihov začetni realizem se je spremenil v nekaj več. Če se ne bi, bi ostali na ravni zgledovanja po mojstrih iz preteklosti, kar pa gotovo ni bil njihov namen. Nič ne pomaga, če danes pogosto kdo ugotavlja, da bi znal to, kar gleda, ustvariti tudi sam. Važna je ideja, važno je sporočilo. V izvedbi pa moraš biti originalen, pogumen in pogosto brez zadržkov.

Franci Kopitar je bil v svojem umetnostnem izrazu raznolik. Zanimala so ga različna področja umetnosti, slikarstvo, grafika, film, kiparstvo in poezija. Po drugi svetovni vojni je v ZDA ustvarjal eden od vodilnih abstraktnih ekspresionistov, Jackson Pollock, ki se je izražal z barvami in zgledoval po naravi. Kopitar je fasciniranost z barvami izkazoval na več načinov. Nastale so številne slike in risbe, posnet pa je bil tudi film z naslovom Fantazija, ki je prikazoval mešanje oljnih barv v animirani tehniki. Filmi, ki jih je Kopitar posnel z učenci naše šole približno 40 let nazaj, so bili nagrajeni na različnih filmskih festivalih.

Svoje bogato slikarsko znanje je bil Kopitar vedno pripravljen deliti, zato je skoraj 15 let deloval kot mentor v RELIK –u (društvo revirskih likovnih umetnikov), kjer se družijo in ustvarjajo amaterski likovni ustvarjalci. Kopitar je v okviru Relika nadaljeval tudi z filmskim ustvarjanjem in skupaj z Vando Besednjak vodil mladinski krožek likovnikov, ki je leta 1985 za 3 risane filme Letališče, Zamuda ter Ena in ena je tri na filmskem festivalu v Cannesu dobil zlato medaljo! Neponovljiv dosežek do današnjih dni.

Kristina Renko

Franc Kopitar (spomini Milene Zupančič)

Franc Kopitar je imel željo, da bi vsi Zagorjani imeli doma vsaj eno njegovo sliko (Zagorje nekoč, Zbornik mladih raziskovalcev Zagorja 2007, 11). Spominjam se, da sem kot deklica občudovala velike slike na stenah babičinega stanovanja, zato sem vedela, da je velika rumena hiša na Fakinovi cesti pravi naslov za obisk v preteklost.

O Francu Kopitarju in njegovih delih, ki krasijo stene te hiše, mi je veliko povedala moja teta, gospa Milenka Zupančič, upokojena učiteljica zgodovine, ki je bila Kopitarjeva učenka in kasneje njegova sodelavka.

V hiši je kar sedem čudovitih Kopitarjevih umetnin, ki so bile naslikane z različnimi tehnikami. Gospa Milenka mi je povedala, da sta dve sliki zelo posebni. Na prvi sliki, Tihožitje, opazim igro cvetov živahnih barv. To sliko je ustvaril Franc Kopitar še kot študent, leta 1958. Takrat je imel veliko željo po odkrivanju sveta, delal je za turistično agencijo Putnik in ustvaril je nekaj slik, ki so prikazovale tihožitje. To sliko sta babica in dedek kupila, ostale slike pa sta dobila v dar.

Pri gospe Milenki pa je še ena slika, ki ima posebno mesto v njenem srcu. To je portret njenega sina Jureta, ki sta ga gospa in njen mož naročila pri slikarju. Slika je bila darilo sinu za njegov peti rojstni dan. Ogledam si sliko; vame zre deček prodornih modrih oči in zazdi se mi, kot da je pred menoj resnični deček. Portret je tako popoln, da lahko opazim celo nagajiv vrtinec las. Gospa Milenka mi pove, da je gospod Kopitar naslikal portret po fotografiji njenega sina. Spominja se, da je sliko najprej razdelil na milimetrske kvadrate in nato naslikal dečka. Zanimivo je, da je bila slika dokončana na dan smrti Josipa Broza Tita, predsednika SFRJ. Izvem še, da gospodu Kopitarju slikanje portretov ni bilo najljubše, zato takšnih slik ne najdemo veliko.

Ker je bila gospa Milenka Kopitarjeva učenka, me zanima, kako se ga spominja v tej vlogi. Kot učitelj je bil resnično dobrega srca, človečnost je kazal prav do vsakega učenca. Ni bil strog, pač pa je avtoriteto vzdrževal z zanimivimi zgodbami, ki jih nikoli ni zmanjkalo. Otroci so ga oboževali in so z veseljem prihajali na pouk likovne vzgoje. Spominja se, da je slikar rad nosil puli, med njegovimi prsti pa je pogosto tlela cigareta. Bil je vedno nasmejan in dobre volje. Gospod Kopitar je bil prvi, ki je na šoli uvedel krožek filmske vzgoje in z učenci snemal filme.

Kaj pa kakšna anekdota? Gospa Milenka mi z nasmehom na ustih pove, da je vedno znal najti kanček dobrega v vsakem človeku. Nekoč, ko sta bila že sodelavca, se je učiteljski zbor pogovarjal o vzgojnem ukrepu za problematičnega učenca. Učitelji so naštevili njegove slabe lastnosti, gospod Kopitar pa jih je ustavil, zamahnil z roko in odvrnil, da fant že ne more biti tako slab, saj je prostovoljni gasilec. Bil je prepričan, da to dokazuje, da se v učencu gotovo skriva nekaj dobrega in lepega. Še tako majhna iskrica dobrote in plemenitega se sveti v prav vsakem človeku.

Na poti domov sem premišljevala o slikarjevih besedah in o tem, kako resnične so pravzaprav bile.

Zapisala Tina Zupančič

Sava – značilni motiv Francija Kopitarja

Ko je bil Franci še otrok, so s fanti radi hodili k Savi in skakali s starega savskega mostu v reko. To ni bil podvig za vsakogar, zato so tisti, ki so si to upali, dobili naziv Savski sulec. Že v zgodnjem obdobju slikarske poti je s Savo navezal poseben odnos, ki ga je ohranil še iz mladosti, saj je večkrat dejal, da te ob pogledu nanjo vrtinci kar posrkajo vase. Sestra Zinka in drugi se spominjajo, da je po Savi plaval (že zgodaj pomladi) ter hodil k njej razmišljat in ustvarjat. Hodil je peš ali pa se vozil z avtom.

Rad je hodil na izlete, oziroma se vozil, morda se je ob pogledu na naravo, ki je bežala mimo njega, sprostil. O slikanju vode je tudi pisal. Razmišlja, da na podobo vode vpliva marsikaj. Ključna sta vreme in nebo. V vodi se zrcalijo nebo, hribi, sence vsega, kar je ob njej, veter pa spreminja vodno gladino. Običajno je voda svetlejša od pokrajine. Dotakne se tudi barv. Pariško modra mešana z belo, kanček okra in kadmijeve rumene, žgana umbra, pri močni sončni svetlobi tudi nekaj svinčene bele za vodo. Za hribe zelena kot je mah z dodatkom žgane siene. S »špohtlom« je nastalo nekaj izjemnih sotesk Save z grozečimi pobočji. Barvo je nanašal v gostih in debelejših plasteh ali pa v redkih in tanjših.

Vsi, ki se ga spominjajo, omenjajo Savo kot tisti motiv, ki Kopitarja najbolj opredeljuje. Iz vode, ki se vije med skalnatimi pobočji, prihaja svetloba, če si gledalec vzame čas in dovolj natančno pogleda. Če upoštevamo onesnaženost Save v Kopitarjevem času, je kolorit toliko bolj razumljiv, tudi če ga ne želimo utemeljevati s simboliko. Poleg oljnih barv je uporabljal tudi akrilne, ki so mu omogočale drugačen likovni izraz.

V zadnjem desetletju ustvarjanja je dodal tudi ekološko noto, v njegovem času šele začetki, danes pa polno zavedanje tistih, ki živimo v Zasavju.

Zagorjani so ga resnično ohranili v lepem spominu. Matije Jame, slovenskega impresionista, se Ljubljančani spominjajo po njegovem kolesu ter beli platneni obleki, mi se Francija Kopitarja spominjamo po njegovem Wartburgu, puliju, tudi usnjenem suknjiču, nasmešku in cigareti, ki je vedno tlela med njegovimi prsti. Nad izgledom današnje Save bi bil gotovo navdušen. V različnih urah dneva, pod različno svetlobo se prav monetovsko prelivajo številni odtenki zelene, ne gre več za reko, ki so ji Zagorjani ob njeni svetlo rjavi barvi v 80 – tih prejšnjega stoletja rekli, da ima soliden dan. Z Družine, kamor je rad zahajal, je pogled na Savsko sotesko danes prav lep, prav tako razgled na Zagorje, tako bi tudi danes imel obilico navdihov.

Kristina Renko

FRANC KOPITAR IN SLIKARSKA KOLONIJA IZLAKE ZAGORJE

V 19. stoletju so se francoski slikarji odmaknili od pariškega mestnega vrveža v Barbizon v fontainebleaujskem gozdu in tam slikali podobe narave kot so jo videli v tistem trenutku. Morda lahko barbizonsko šolo smatramo za predhodnico slikarskih kolonij, pri katerih je pomembno ne le ustvarjanje, pač pa tudi druženje umetnikov, izmenjava mnenj ter izkušenj.

Vloga Barbizona predstavlja pri nas Škofja Loka, kjer so se na začetku 20. stoletja srečevali naši impresionisti in v vseh letnih časih ustvarjali izjemne podobe srednjeveškega mesta ter njegove okolice.

Slikarske kolonije so se v Sloveniji pojavile po drugi svetovni vojni. Izlaška velja za eno od najstarejših, saj so se delavna srečanja slikarjev začela že leta 1964. Do danes se je udeležilo prek 350 slovenskih (od tega je bilo kar 22 Prešernovih nagrajencev) in tujih slikarjev, ki so darovali več kot 900 del, ki se danes nahajajo po depojih na več lokacijah v Zagorju in kar kličejo k temu, da končno dobijo svoj prostor, da se bodo lahko predstavila ne le Zagorjanom, pač pa širšemu občinstvu.

Izlaška kolonija je v slovensko umetnost prinesla nekaj novega. Oblikovala se je posebna zvrst pokrajinskega slikarstva, ki jo imenujemo industrijska krajina.

Razlog za to je značaj ambienta, ki ga ponuja Zasavje. Danes so to v veliki meri opuščene rudniške stavbe in jaški, cementarne, apnenice in podobno. Iz naših krajev so izhajali tudi pobudniki za ustanovitev kolonije. Med njimi velja izpostaviti Toneta Leskovška, Milana Rijavca, Leopolda Hočvarja, Francija Kopitarja in druge. Umetniki industrijske pokrajine so razvili konstrukcijsko poudarjen likovni pogled na svet prav zaradi našega okolja. Kopitar je ustvarjal že na prvem srečanju in bil ponosen na to, da kolonija poteka prav pri nas. Bil je tudi član sveta slikarske kolonije in umetniški vodja, tako da je prav on odbiral slike, ki so ostale v kolonijski zbirki.

Zavest o zgodovinskem pomenu in kulturnem bogastvu naših krajev je na slikah s kolonije razvidna iz motivike povezane z Valvasorjem, v ekspresivno naslikanih vaseh in cerkvah ter okolici, ki je polna kozolcev.

Kolonija je ustvarjalcem od nekdaj omogočala vso svobodo in jih ni omejevala s tem, kaj je v umetnosti zaželeno ali trendovsko. Želje po klasičnem in industrijskem krajinarstvu so nastajale spontano.

Udeleženci so kolonijo pogosto opisovali kot živo šolo, učilnico in izmenjevalnico izkušenj. Dialog z ustvarjalnimi kolegi je odvisen od posameznika, saj so nekateri nagnjeni k ustvarjanju v samoti, srečanja pa vsekakor popestrijo sproščena druženja, ki prinašajo nove prijateljske vezi.

Kolonija je danes eden od prepoznavnih simbolov Zagorja in pod umetniškim vodstvom Nikolaja Beera uspešno koraka novim 50 letom naproti.

Kristina Renko

SPOMINI NA OTROŠTVO IN MLADOST FRANCIJA KOPITARJA (Zinka Knez)

Terezija Knez - Zinka, sestra Francija Kopitarja, je bila rojena leta 1926. Njeni spomini na brata so še danes živi in bogati.

Mama Terezija je bila doma, ata Franc je dopoldan delal v apnenici, popoldan pa vozil led in pomagal pri kmečkih opravilih, tako da je bil malo doma. Imeli so se radi in malokdaj so se skregali.

Franci je bil običajen otrok. Bil je dober učenec, ne pa odličen. Lepo je risal, vendar temu niso posvečali posebne pozornosti. Zelo rad je igral nogomet. Nekoč je prišel iz šole z odtrganim podplatom. Z vrstico ga je privezal na čevelj in odšel s fanti igrati. Takrat posebnih čevljev za nogomet ni bilo. Skupaj so se tudi sankali, smučali, čeprav pravih smučk niso imeli.

V šolo so hodili skupaj, fantje in dekleta in do šolskega dvorišča se je nabralo precej otrok. V osnovno šolo je hodil v staro šolo na Cankarjev trg, potem pa v meščansko šolo v Toplicah. Ko je bil v meščanski šoli, sta mu mama in Zinka spletli pulover iz rumene volne. Sošolci, še posebno neko dekle, so se tako norčevali iz njega, da puloverja ni več hotel obleči.

Zinka se spominja, da sta se velikokrat igrala špano in domine in se pri tem včasih tudi sporekla. Takrat je ata z roko pometel domine z mize in ju poslal vsakega v en kot klečat. Franciju je bilo dovoljeno, da se je usedel na pete, Zinki pa ne.

Leta 1953 so se Zinka, Franci in starši preselili v hišo, v kateri Zinka stanuje še danes.

Franci je bil zadnji letnik fantov, ki so jih Nemci leta 1944 mobilizirali v vojsko. Iz nemške vojske je ušel že naslednji dan in se priključil partizanom. Dobil je partizansko ime Silvo. V partizanih je bil na Koroškem, kjer je v tiskarni Netopir risal in pripravljaval propagandni material.

Ko se je vojna končala, je ostal v Prevaljah, še naprej pa je ilegalno prenašal propagando gradivo in literaturo čez mejo. Ob enem takih prehodov je bil, skupaj s še dvema tovarišema, ujet in odpeljan v Celovec v zapor. Takrat je bil star 17 let in pol. V zaporu je delal v mizarski delavnici, omogočili pa so mu tudi likovno ustvarjanje in ga dobro založili z barvami, čopiči in papirjem. Po fotografiji je leta 1952 naslikal tudi Zinkin portret, ki ji je ljub spomin nanj in na tisti čas. Izdelal je tudi leseno šatuljo in ji jo podaril za rojstni dan. V zaporu se je dobro naučil angleško in nemško. Zanimale so ga različne stvari. Pisal je pesmi. Proučeval je košček neba, ki ga je videl iz zaporniške celice in ob spremembah na nebu študiral astronomijo. Zinka ga je dvakrat obiskala v Gradcu. S Francijem sta si imela veliko povedati. Sedela sta vsak na svoji strani dolge mize. Dovolili so ji, da ga je obiskala še naslednji dan. Kadar sta z mamo dobili kaj denarja, sta napekli piškote in pecivo in mu poslali paket v Gradec. Prijazna uslužbenka je mami pomagala pravilno napisati v se potrebno na paket, saj sama ni znala nemško. Ko je Franci prišel iz zapora, se je šel osebno zahvalit tej gospe za pomoč pri pošiljanju paketov. Po sedmih letih so ga izpustili na prostost. Avgusta 1953 je prišel domov v Zagorje.

Želel je študirati na Akademiji za likovno umetnost, vendar se je moral, ker je bil že starejši, predstaviti z deli, ki jih je dotlej že naredil. Bil je sprejet in dodeljen k mentorju Gojmirju Antonu Kosu. V času študija je delal pri turistični agenciji Putnik na Bledu. Nekoč je slišal smeh neke ženske, v katerega se je zaljubil. Colleen je Angležinja, ki ga je pozneje pogosto obiskovala in ki je, kljub svojim letom (88), še lansko leto prišla v Zagorje. V Anglijo je šel tudi sam. V tehniki olje na platno je leta 1954 naslikal središče Wisbecha, ki ga še danes krasi vodnjak, tako kot nekoč na njegovi sliki.

Zapisala Alenka Knez

SPOMINI NA FRANCIJA KOPITARJA

Marija (Mici) Borštnar- kuharica na OŠ Ivana Skvarče v pokoju

Gospa Mici ima na slikarja lepe spomine. Spominja se, kako je rad prihajal v kuhinjo na »petke«. Sprva seveda ni vedela, kaj naj pripravi, ko ji je gospa Drolčeva naročila: »Pripravi petke za Francija«. A so jo sodelavke hitro naučile. Ko so v kuhinji načenjale novo salamo, so njen konec in začetek prihranile za Francija. To je imel najraje.

»Petke« je pojedel kar brez kruha, saj je v času zapora trpel pomanjkanje hrane in potem si je rad privoščil priboljške, ki so mu bili všeč. Kuharicam pa je v zahvalo večkrat prinesel kakšno čokolado.

Mici si je tudi dobro zapomnila, da v odnosu do sočloveka ni delal nobenih razlik med njimi, tehničnimi delavkami, in učiteljicami. Prijazen in ustrežljiv je bil do vseh. Nekoč je morala Mici med službo opraviti pregled pri zdravniku v Trbovljah. Ko je stala na avtobusnem postajališču pri šoli, se je mimo pripeljal Franci, ustavil in jo povprašal, kam je namenjena. Ponudil ji je prevoz v Trbovlje. Tam jo je kar počakal, da je opravila pregled, in jo pripeljal nazaj v službo.

Spominja se tudi, kako je bila nekega poletja kot kuharica s taborniki na taborjenju v Bohinju, Franci pa je bil zraven kot spremljevalec-vzgojitelj otrok.

Pomagal ji je celo pri vezenju. Kako? Prosila ga je za pomoč in seveda je ni odklonil. Narisal ji je podlage za vzorce grbov, Mici pa jih je izvezla na majice nogometnih sodnikov.

Zapisala Milica Borštnar

FRANC KOPITAR PRI NAS DOMA

Moja mami, Ana Renko, je bila najprej Kopitarjeva učenka. Ko pa se je po končanem šolanju vrnila kot učiteljica, je postala njegova sodelavka.

Kopitar je na predmetni stopnji poučeval likovno umetnost. Učilnica v novo zgrajeni šoli je bila tam, kjer je danes zbornica. Mami se spominja, da se je učencem zdelo imenitno, saj so za slikanje uporabljali prava slikarska stojala. Ustvarjali so v različnih slikarskih tehnikah. Kopitar je znal učence spodbuditi, pohvaliti, jim svetovati. Bil je prijazen, zato so ga otroci imeli radi. Zavedali pa so se mej njegove potrpežljivosti, zato jih običajno niso prekoračili.

Ko je mami na šoli začela poučevati geografijo, sta s Kopitarjem sodelovala pri izdelavi raziskovalne naloge o kolesarskem društvu v Zagorju. Njeni spomini nanj so zelo pozitivni in prijetni. Bil je razgledan, zato se je z njim dalo pogovarjati o marsičem. Vedno je rad priskočil na pomoč. Bil je zelo strpen in dobro je znal oceniti človekov značaj. Sklepam, da se je mami zaradi njegovega vpliva odločila, da želi imeti v novem stanovanju umetniške slike. Razmišljala je o nakupu ene slike. Najbolj so ji bili všeč motivi Save. Kopitar je hodil na Držino in slikal sotesko reke Save do Renk. Po razmisleku se je odločila za nakup treh slik. Spominja se, da je bila njihova cena simbolična. Izbrala je vodni motiv v oljni tehniki, ki še danes visi v njeni dnevni sobi in me je spremljal skozi moje otroštvo in mladost kot najlepši okras v prostoru, v katerem je naša družina preživljala veliko časa. Kupila je tudi dve grafiki. Prva je podoba Gamberka, ki jo ima sicer precej Zagorjanov, in je danes v moji lasti (slike se prenašajo iz roda v rod in tega bi bil Kopitar gotovo vesel). Videli jo boste v jedilnici na stojalu. Druga pa prikazuje Švepovino, kot je danes ni več: s staro Ravnikarjevo hišo, lesenimi barakami ter strugo Kotredeščice. Ko je Kopitar prinesel slike v naš dom, jih je na steno tudi obesil. Povedal je, da so slike njegovi otroci. Ko jih obesi na steno, se od njih poslovijo. Enega od obiskov pri nas doma se spominjam tudi sama. Bila sem še otrok. Rada sem barvala in risala, zato se mi je zdelo njegovo darilo čudovito. Prinesel mi je barvice, in to ne kakršnekoli. Teh namreč ni bilo potrebno šiliti, ampak se je izrabljena konica le zamenjala. Danes to res ni nič posebnega, takrat pa so bili drugačni časi. Vem, da sem nanje zelo pazila in spomnim se njegovega nasmejanega obraza, ko mi jih podaril.

Kristina Renko

